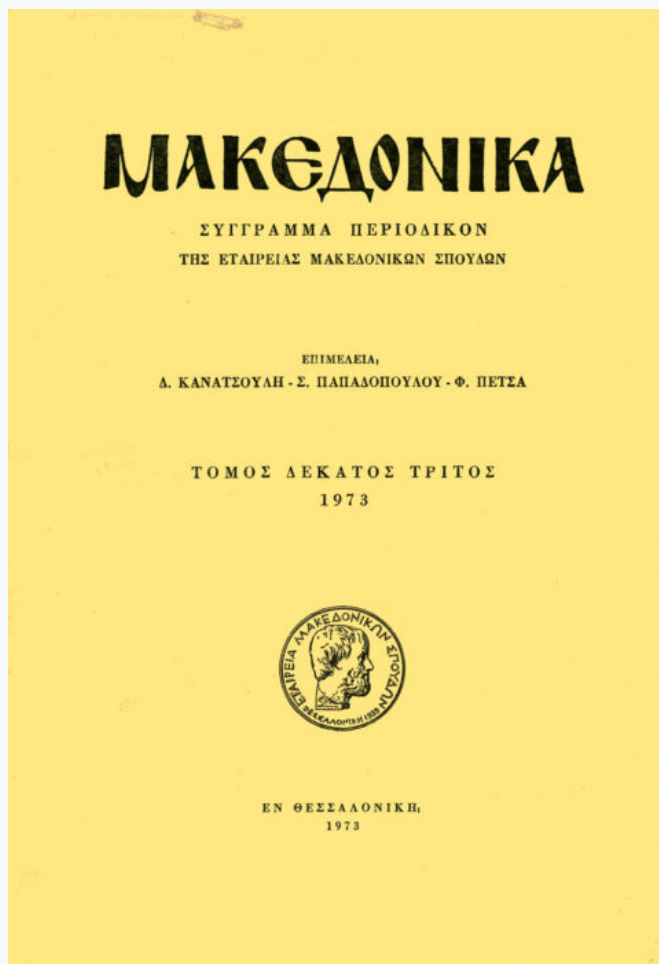

Μακεδονικά

Τόμ. 13, Αρ. 1 (1973)

Γεωργίου Ιωάννου Ζαβίρα, Νέα Ελλάς ή Ελληνικόν Θέατρον

Ζαχ. Ν. Τσιρπανλής

doi: [10.12681/makedonika.924](https://doi.org/10.12681/makedonika.924)

Copyright © 2014, Ζαχ. Ν. Τσιρπανλής

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τσιρπανλής Ζ. Ν. (1973). Γεωργίου Ιωάννου Ζαβίρα, Νέα Ελλάς ή Ελληνικόν Θέατρον. *Μακεδονικά*, 13(1), 472–473. <https://doi.org/10.12681/makedonika.924>

λεῖα καὶ ποιά ἡ τύχη τους; Εἶναι ἓνα θέμα πού ἀξίζει νά ἐρευνηθῇ σέ ὅλες του τίς διαστάσεις καὶ ἐλπίζουμε ὁ συγγρ. νά προχωρήσῃ στὴ διαπραγμάτευσή του¹. Ἀξίζει ἀκόμη νά τονισθῇ ἡ σημασία τοῦ ἀνέκδοτου λευκάματος τοῦ Εὐφρονίου Ραφαήλ πού βρήκε ὁ συγγρ. στὴ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Κοζάνης. Ἀπὸ ἀποσπάσματα τοῦ περιεχομένου του πού δημοσιεύονται καταλαβαίνουμε κάπως τὸν εὐρὺ κύκλο τῶν γνωριμιῶν τοῦ Κοζανίτη λόγιου. Ἀνάμεσα στὰ σημειώματα πού περιλαμβάνει τὸ λεύκωμα αὐτὸ διακρίνουμε καὶ ἐκεῖνο πού ἔγραψε ὁ Γεώργιος Ἰωάννου Καραγιάν στίς 2 Ἰουλίου 1796 (σ. 130). Χαρακτηρίζει δὲ τὸν ἑαυτὸν του θεο τοῦ Εὐφρονίου. Πρόκειται βέβαια γιὰ τὸν ἀρχηγὸ τῆς περιφημῆς οἰκογένειας τῶν Καραγιάννηδων (βλ. λίγο πιὸ πάνω). Θὰ ἦταν, νομίζω, χρήσιμο νά μνημονευθῇ ἡ συγγένεια τῶν δύο οἰκογενειῶν καὶ νά ἐξακριβωθοῦν οἱ τυχόν ἀλληλεπιδράσεις τους. Τὸ ἴδιο ἐπίσης ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν Γεώργιο Χαρίση (σ. 131), θεο τοῦ Ραφαήλ, ἢ γιὰ τὸν Δημήτριο Πόποβιτς (ἀπλὴ συνωνυμία).

Τὸ ὕλικο πού ἔχει στὰ χέρια του ὁ κ. Παπαδριανὸς εἶναι ἀρκετὰ ἐνδιαφέρον, καὶ εὐχόμεθα, μὲ τὴ χρησιμοποίησιν καὶ ἄλλων ἀνεκδότων ἐγγράφων ἀπὸ γιουγκοσλαβικά ἰδιῶς ἀρχεῖα (ὅπως τῆς ἑλληνικῆς παροικίας τοῦ Σεμλίνου), νά μὴ τὴν ἀκόμη εὐχόμενος πνευματικὸς καρπούς, ἀπαραίτητους γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀπόδημου μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ τετάρτη καὶ τελευταία διάλεξι, πού συνοδεύεται ἀπὸ πλούσια βιβλιογραφία, ἔγινε ἀπὸ τὸν κ. Τάσο Ἀθ. Γριτσόπουλον δ.φ., καὶ ἔχει τίτλο «Γεώργιος Ζαβίρας, ὁ Σιατιστεὺς, θεράπων τοῦ λογίου Ἑρμοῦ καὶ τοῦ κερδίου» (σ. 135-184). Καὶ μὲ τὴν διάλεξιν αὐτὴ μεταφερόμαστε στὸ κλίμα τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰ., στὰ προβλήματα τῶν Δυτικομακεδόνων ἀποδημῶν. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τὴν σπουδαιότερη ἴσως θέση κατέχει ὁ Σιατιστινὸς Γεώργιος Ζαβίρας (1744-1804), ὁ ὁποῖος ἔνωρις ἐγκαταστάθηκε στὴν Οὐγγαρία, ὅπου ἐπιδόθηκε στὸ ἐμπόριο, ἀλλὰ πιὸ πολὺ στὰ Γράμματα. Ὁ συγγρ. ἀναγνωρίζει ὅτι νέα πράγματα δὲν φέρνει στὴν ἐπιφάνεια γιὰ τὸν Μακεδόνα αὐτὸν λόγιον (σ. 137) καὶ βασίζεται ἀρκετὰ στὴν ἐργασία τοῦ Οὐγγρου καθηγητῆ καὶ φιλέλληνα Ἀνδρέα Horváth «Ἡ ζωὴ καὶ τὰ ἔργα τοῦ Γεωργίου Ζαβίρα, Budapest 1937». Ἡ ὑπόμνησις ὥστόσο τῶν προβλημάτων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν πνευματικὴν αὐτῆς φαινομενολογία, τὰ ὅποια ἀναμένουν τὴ λύσιν τους ἀπὸ τοὺς νέους Ἑλλήνες, ἰδιῶς, ἐρευνητῆς, ἀποτελεῖ καὶ ἐθνικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ χρέος. Τὰ σπουδαιότερα ἔργα τοῦ Ζαβίρα, ἂν ἐξαίρεσις κανεῖς τὴ «Νέα Ἑλλάδα», ἐναπόκεινται ἀνέκδοτα στὴ βιβλιοθήκῃ τῆς Βουδαπέστης. Μὲ τίς βιβλιογραφικὰς ὑποδείξεις τοῦ ἀρθροῦ αὐτοῦ τοῦ κ. Γριτσόπουλου μπορεῖ κανεῖς ἄνετα νὰ ξεκινήσῃ γιὰ νὰ φτάσῃ σὲ μιὰ ἐμπεριστατωμένη μελέτη πού θὰ ἀξιολογῇ καὶ θὰ ἀνθολογῇ ἀκόμη τίς ἀνέκδοτες πραγματεῖες τοῦ Ζαβίρα, οἱ ὁποῖες γράφτηκαν μὲ ἐπιστημονικὴ μέθοδο, ὥστε σήμερα νὰ κατέχουν πρωτεύουσα θέση μέσα στὸν Ἑλληνικὸ Διαφωτισμό.

ZAX. N. ΤΣΙΡΠΑΝΑΗΣ

Γεωργίου Ἰωάννου Ζαβίρα, Νέα Ἑλλάς ἢ Ἑλληνικὸν Θεάτρον. Ἀνατύπωσις Α' ἐκδόσεως. Ἐπιμέλεια-Εἰσαγωγή-Εὐρετήριο Τάσου Ἀθ. Γριτσόπουλου δ.φ., Ἀθῆναι 1972, 8ο, σελ. XLVIII + ο' + 609. (Ἐκδ. Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Ἐπιστημονικαὶ πραγματεῖαι. Σειρά φιλολογικὴ καὶ θεολογικὴ, ἀριθ. 11).

Ἄν θέλῃ νὰ τιμῇσιν κανεῖς τὴ μνήμην ἐνὸς λογίου, τότε πρέπει νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ ἐκδώσῃ τὸ ἔργο πού μᾶς ἔφησε. Θὰ εἶναι ἡ πιὸ εἰλικρινὴς ἐκδήλωσις εὐγνωμοσύνης καὶ

1. Μὲ τὰ προσαγόμενα νέα στοιχεῖα διορθώνονται τὰ παλαιὰ σφάλματα τοῦ Τρύφ. Ε. Εὐαγγελίδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας, τ. 2, Ἀθῆναι 1936, σ. 440 σημ. 1. Ἔχει ὁμῶς καμιά σχέση ὁ Εὐφρόνιος μὲ τὸν Σωφρόνιο Πόποβικ, πού δίδαξε στὴν Πέστη, ὅπως ἀναφέρει ὁ Εὐαγγελίδης (αὐτόθι, σ. 405);

άγάπης προς τὸ πρόσωπό του. Αὐτὴν τὴν ἀρχὴ ἀκολούθησε ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν καὶ προέβη στὴν ἐπανεκδόσῃ τοῦ ἐξηντηλένου ἀπὸ χρόνια ἔργου «Νέα Ἑλλάς» τοῦ Σιατιστινοῦ Γεωργίου Ι. Ζαβίρα. Πρόκειται γιὰ φωτομηχανικὴ ἐκτύπωση ποὺ διατηρεῖ τὴν σελιδαρίθμηση τῆς πρώτης ἐκδόσεως (ἀπὸ τὸν Γεώργιο Κρέμο στὰ 1872), ἀλλὰ ἔχει δύο βασικὲς προσθήκες: μία ἐκτενὴ εἰσαγωγὴ γραμμένη ἀπὸ τὸν κ. Τ. Γριτσόπουλο, ἡ ὁποία ἀναφέρεται γενικὰ στὴν πατρίδα τοῦ λογίου τῆ Σιάτιστα καὶ εἰδικὰ στὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Γ. Ζαβίρα, καὶ ἓνα ἀναλυτικὸ εὐρετήριο προσώπων, τόπων καὶ πραγμάτων.

Ἡ προτασσόμενη εἰσαγωγὴ εἶναι ἡ ἴδια, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς ἐπουσιώδεις ἀλλαγές, ἡ διάλεξή τοῦ κ. Γριτσόπουλου ποὺ διασκευάστηκε σὲ μελέτη καὶ δημοσιεύτηκε τὴν ἴδια χρονιά στὸν τόμο «Πνευματικοὶ ἄνδρες τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν» (πρβλ. ὅσα ἀναφέραμε πρὶν πάντω). Μεγάλῃ ὥστόσο εἶναι ἡ προσφορά τοῦ ἐπιμελητῆ στὴ σύνταξη τοῦ λεπτομεροῦς εὐρετηρίου (σ. 563-609). Χάρη σ' αὐτὸ σήμερα ἐξασφαλίζεται ἡ ἄμεση χρησιμοποίηση τοῦ ἔργου ἀπὸ τοὺς μελετητές, ἐνῶ παράλληλα ὑπογραμμίζεται καὶ κατατάσσεται τὸ τεράστιο ὕλικό ποὺ ἔπλασε ὁ Ζαβίρας. Νομίζω μάλιστα ὅτι σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο στηρίζεται πρὶν πολλὰ ἡ ἀξία τῆς ἐπανεκδόσεως, ἀφοῦ, ὅπως εἶναι γνωστό, ἐπιστημονικὸ ἔργο χωρὶς εὐρετήριο ἰσοδυναμεῖ με καταδίκη τοῦ σὲ μερικὴ τουλάχιστο ἀφάνεια. Δὲν θὰ ἦταν λοιπὸν ὑπερβολὴ ἂν γράφαμε ὅτι ἡ «Νέα Ἑλλάς» παραδίδεται τώρα, «τεχνικὰ» ἔστω, ὁλοκληρωμένη στοὺς ἐπιστήμονες.

Γιὰ τὴ σημασία τοῦ ἴδιου τοῦ ἔργου δὲν θὰ ἦταν ἄσκοπο νὰ σημειωθοῦν τὰ ἀκόλουθα. Ὅταν συντάχτηκε αὐτὸ (1790-1804), συγκέντρωνε ἀναμφισβήτητα πρωτοτυπία καὶ ἐπιστημονικὴ πληρότητα. Ἀν ἐκδιδόταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, θὰ ἀποτελοῦσε φωτεινὸ σταθμὸ στὴν πορεία τῆς νεοελληνικῆς παιδείας. Τὸ χειρόγραφο ὁμῶς γνώρισε πολλὰς περιπέτειες, ποὺ ὄχι μόνον καθυστέρησαν τὴν δημοσίευσή του, ἀλλὰ καὶ ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία σὲ μεταγενέστερους λογίους (ὅπως ὁ Ἀνδρέας Παπαδόπουλος-Βρετός, ὁ Ματθαῖος Κ. Παρναίκας καὶ ἰδίως ὁ Κωνσταντῖνος Σάθας) νὰ τὸ ἐκμεταλλεῖτοὺν σχεδὸν ἐξαντλητικά. Εἰδικὰ μάλιστα ἡ Νεοελληνικὴ Φιλολογία τοῦ Σάθα (ἐκδ. 1868) ἀφαιροῦσε ἀπὸ τὴ Νέα Ἑλλάδα τοῦ Ζαβίρα μεγάλο βαθμὸ ἐπιστημονικῆς πρωτοτυπίας. Παρὰ τὰ ἐξωτερικὰ αὐτά, θὰ λέγαμε, μειονεκτήματα, καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἔργο παρουσιάζει βέβαια τὶς ἐσωτερικὲς τοῦ ἀδυναμίες, ποὺ ἔχουν ἤδη ἐπιστημανθῇ (καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ζαβίρας τὸ χαρακτήρισε ὡς πρῶτον σχέδιον, ἄμορφον καὶ ἀκαλλές). Καὶ ὁμῶς ποῖος θὰ τολμοῦσε σήμερα νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἐξεδόθη βιβλίον (ἔστω καὶ μὲ συλλογικὴ ἔργασια ἐρευνητῶν) ποὺ περιγράφει μὲ ἐπιστημονικὴ πληρότητα τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τῶν Ἑλλήνων λογίων ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸν 19ον αἰ.; Ἡ ἀσπρηρὴ καὶ εἰδικὴ ἐρευνα ποὺ οἱ συνθήκες τῆς ἐποχῆς μας ἔχουν ἐπιβάλλει στὸν ἐπιστημονικὸ χῶρο δυσκολεύουν μιά γενικὴ σύνθεσι τῆς νεοελληνικῆς προσωπογραφίας ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἐτσί ἔχομε συμβολὰς ἀγνώστων στοιχείων στὰ ἤδη γνωστά. Γιὰ τὰ τελευταῖα αὐτά ὥστόσο ἀνατρέχουμε κάθε φορὰ στὸν Ζαβίρα, στὸν Σάθα (ποὺ ἀντέγραψε σὲ πολλὰ τὸν Ζαβίρα) ἢ στὸν Legrand. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ «Νέα Ἑλλάς» δὲν ἔχει χάσει τὴν ἐπικαιρότητά της στὸν σύγχρονον ἐπιστημονικὸ κόσμον. Ἀλλὰ καὶ ὅταν κάποτε τὴν χάσει, δὲν θὰ πάσῃ νὰ θεωρῇται ἓνα μεγαλειώδες ἔργο τῆς γραμματείας μας.

ZAX. N. ΤΣΙΡΠΑΝΑΗΣ

Κωνσταντῖνου Ἀ. Βακαλοπούλου, Τρία ἀνέκδοτα ἱστορικὰ δοκίμια τοῦ Φιλικῶ Γεωργίου Λασσάνη (Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 41), Θεσσαλονίκη 1973, 8ον, σελ. 203 (177), μετὰ 15 πινάκων ἐκτὸς κειμένου.

Ὁ ἐκ Κοζάνης Φιλικὸς καὶ ἀγωνιστῆς Γεώργιος Λασσάνης ὑπῆρξεν, ὡς γνωστὸν, καὶ πολυγραφώτατος συγγραφεύς. Ἐκ τῶν ἔργων του ἄλλα μὲν ἐδημοσιεύθησαν παλαιότερον ἢ